

Fischer en de Eerste Dag enveloppe van het kandidatentoernooi van 1962.

Curaçao, mei 1962:

Redelijk tevreden bekeek mr. S. zijn Eerste Dag enveloppe. Dat nou uitgerekend vandaag zijn blauwe pen er mee ophield. Gelukkig droeg hij ook altijd zijn rode corrigeerpen van het Kadaster bij zich. De Tsjecho-Slowaak Dr. Philip, de Amerikaan Benkö en de Rus Geller hadden nog met de blauwe pen kunnen tekenen, de andere vier Russen: Tal, Kortsnoij, Keres en Petrosian hadden met de rode pen getekend. Mr. S. had zich nog bij Tal verontschuldigd voor de rode pen, maar deze had hard gelachen en gezegd dat de Russen toch al werden beschouwd als het rode gevaar. De enige die nu nog moest tekenen was de jonge Amerikaan Fischer.

Deze was druk bezig. Geduldig wachtte mr. S. zijn beurt af. Hij keek nog eens naar zijn enveloppe. Deze zag er toch een stuk netter en veel meer geordend uit dan de enveloppe waarmee zijn jonge collega B. gisteren triomfantelijk op het instituut had gezwaaid. B. had de postzegels niet netjes naast elkaar en in de juiste volgorde geplakt. Ook stonden de handtekeningen van de spelers kriskas door elkaar. Je kon nauwelijks zien welke handtekening van wie was. De Amerikaan Fischer had zijn handtekening zelfs dwars op de enveloppe geplaatst, waardoor de F van Fischer wel iets weg had van een hakenkruis. Mr. S. vond het allemaal maar heel slordig. Typisch B., zo was de jonge collega ook op zijn werk.

De enveloppe van B.

Fijntjes had mr. S. collega B. er ook nog even op gewezen dat van alle Eerste Dag enveloppen die er op de Antillen te koop waren - er waren wel tien verschillende versies te koop; elk eiland had wel één of twee versies gemaakt - B. nou net uitgerekend een versie had gekocht waarop een schaakbord stond afgebeeld dat verkeerd was afgebeeld. Dat resulteerde in een verkeerde beginopstelling. 'Koningin geeft toch kleur aan?' had B. nog geroepen. Dat wel, maar de zwarte koning hoort links van de koningin te staan en niet rechts. Het bord is een kwart slag gedraaid, daardoor komt het.' had mr. S. uitgelegd. B. had zijn schouders opgehaald. 'Wat maakt dat nou uit, het gaat er om dat ik de handtekeningen van alle spelers

heb. Die enveloppe wordt later vast veel waard.’ Daarop was B. lachend met juffrouw P. naar het archief vertrokken om dit te ordenen.

Mr. S. had zijn enveloppe eerst mee naar huis genomen. Hij had de namen van de acht deelnemers netjes op de enveloppe getikt, twee rijtjes van drie namen en één rijtje met twee namen, en aan elke schaker had hij vervolgens gevraagd of deze op de voor hem bestemde plaats wilde tekenen. Keurig geordend, netjes en overzichtelijk. Zo moest het zijn en zo mocht mr. S. het graag zien.

De enveloppe van mr. S.

Eindelijk was mr. S aan de beurt. Hij gaf de enveloppe aan de jonge Amerikaanse kampioen en wees hem de plek voor zijn handtekening aan. Fischer keek naar de enveloppe en zei: “Daar teken ik niet”.

Even meende mr. S. dat hij de Amerikaan niet goed had verstaan. “Pardon?”

“Daar teken ik niet.” herhaalde Fischer nu wat ongeduldiger.

“Wat bedoelt u?” stamelde mr. S..

“Ik wens niet onder de anderen te staan. Ik teken niet op die plek.” Hij keek mr. S. nu met een felle blik aan.

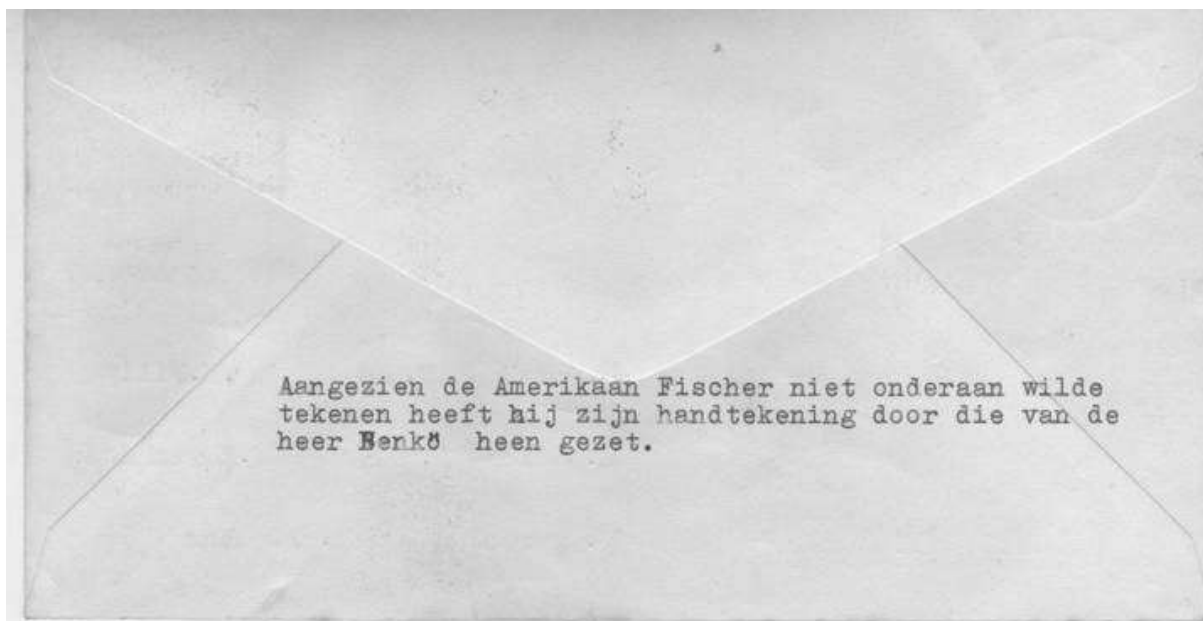
Het zweet brak mr. S uit. Hij wist even niet wat hij moest zeggen.

“Moet ik de enveloppe nog tekenen of niet?” Fischer klonk nu echt ongedurig.

“Ja, ja, alstublieft” sprak mr. S. zachtjes. Fischer pakte de rode pen en zette een krabbel op de enveloppe op een andere dan de aangewezen plek en gaf de enveloppe weer terug aan mr. S..

Mr. S. keek naar de enveloppe, toen naar Fischer en toen weer verbijsterd naar de enveloppe.

Fischer had zijn handtekening dwars door die van Benkő gezet. Geheel ontstemd liep mr. S. weg. Thuis aangekomen deed hij de enveloppe in de typemachine en geërgerd tikte hij op de achterkant: ‘Aangezien de Amerikaan Fischer niet onderaan wilde tekenen heeft hij zijn handtekening door die van de heer Benkő heen gezet.’ Hij was zo fel en gehaast dat hij tot overmaat van ramp bij het typen van de naam Benkő eerst per ongeluk een kleine letter ‘b’ tikte in plaats van de hoofdletter ‘B’. Gelukkig kon hij het nog herstellen maar de verbetering was wel zichtbaar. Mr. S. was nu echt heel kwaad op Fischer.

De achterkant van de enveloppe van mr. S

Toelichting 2010:

Of het zo daadwerkelijk gebeurd is, weet ik niet. Het zou kunnen, het zou ook niet kunnen. Misschien was de eigenaar van de enveloppe helemaal niet mr. S. maar iemand anders. In ieder geval liep ik eind oktober 2009 door Den Haag toen ik voorbij een postzegelhandel kwam. En hoewel ik al vijftig jaar geen postzegels meer verzamel, kijk ik nog steeds altijd even in etalages van postzegelhandelaren. Daar lag de schaakenvelpe. De vraagprijs was veertien euro en hoewel ik al twintig jaar niet meer schaakte, boeide de enveloppe mij. Een enveloppe van het fameuze kandidatentoernooi van 1962 op Curaçao. Het toernooi dat de twintigjarige Fischer als vierde zou beëindigen, achter drie Russen. Het toernooi ook waar hij na afloop de Russen van een combine beschuldigde. Het toernooi ook waar Tal ziek werd en in het ziekenhuis moest worden opgenomen, waar hij alleen door Fischer werd bezocht en niet door zijn vier landgenoten. Kortom, een historisch toernooi en deze enveloppe bevatte de handtekeningen van de deelnemers. Jammer dat de handtekening van Fischer ontbrak. Zijn plekje op de enveloppe was leeg. (Op veilingen in Amerika wordt tegenwoordig soms wel meer dan duizend dollar geboden voor zeldzame stukken met zijn handtekening.) Wel stonden de handtekeningen van Tal en Petrosian er op, twee inmiddels overleden wereldkampioenen. Voor die veertien euro kon ik de enveloppe niet laten liggen.

Binnen vroeg ik aan de postzegelhandelaar of het inderdaad de echte handtekeningen van de schakers waren. Hij dacht van wel en wees toen op de achterkant van de enveloppe. Daar stond nog iets leuks op zei hij. Ik las het en bekeek vervolgens de voorkant en verdomd het was waar, de handtekening van Fischer stond er wel degelijk op. Hij had hem inderdaad dwars door die van Benkő heen geschreven.

Ik vroeg de postzegelhandelaar hoe hij aan de enveloppe was gekomen. Hij zat tussen een partij Eerste Dag enveloppen van de Nederlandse Antillen die hij net van een groothandelaar had gekocht. Deze kocht op haar beurt vaak verzamelingen op van particulieren. Meestal ging het om verzamelingen van overleden mensen, waarvan de verzameling niet meer door de familie werd voortgezet. Soms nam hij wel eens een dergelijke verzameling over van de groothandelaar in de hoop dat er iets leuks tussen zat. Uit deze partij had hij tien oude Eerste Dag enveloppen van de Antillen gehaald, die hadden nog wel enige waarde, en de schaakenvelpe. Die was wellicht interessant voor schakers dacht hij. Dat leek mij een

understatement, maar dat zei ik maar niet hardop. Het leek mij een historisch schaakdocument. De twintigjarige Fischer vertoonde hier al het gedrag waarmee Max Euwe, in zijn hoedanigheid als voorzitter van de Wereldschaakbond, het tien jaar later zo moeilijk mee zou hebben tijdens de match om het wereldkampioenschap op IJsland tussen Fischer en Spassky.

Opmerkelijk is ook dat Fischer, nadat hij had geweigerd om zijn handtekening onderaan op de enveloppe te zetten, zijn handtekening niet op een lege plek op de enveloppe zette, maar dwars door die van Benkö heen zette. Dat doet vermoeden dat hij de enveloppe wellicht kort na de vijfde ronde heeft gesigneerd. Na afloop van die ronde kregen Fischer en Benkö namelijk ruzie. De Amerikaanse schaakbond had vanwege financiële redenen slechts één secondant meegestuurd. Deze secondant, Arthur Bisguier, stond in principe alleen Fischer tot zijn beschikking. De Amerikaanse schaakbond zag in Fischer een serieuze kandidaat om het toernooi te winnen, Benkö werd slechts als een outsider gezien. Alleen als Fischer geen afgebroken partij had en Benkö wel, dan mocht Bisguier ook Benkö helpen.

Na de vijfde ronde had Fischer geen afgebroken partij. Hij was met 1,5 uit 5 slecht gestart. Hij had zowel van Benkö als van Kortsnoij verloren en was niet echt in een goed humeur. Benkö daarentegen was veel beter gestart en had een score van 2,5 uit 4 en een afgebroken partij in een gunstige positie tegen Petrosian. Terwijl Fischer en Bisguier 's avonds laat op de hotelkamer van Fischer zaten te eten en Bisguier Fischer probeerde op te beuren, kwam Benkö vragen of Bisguier hem wilde komen helpen met zijn analyse van zijn afgebroken partij tegen Petrosian. Fischer stond dit echter niet toe en verzocht Benkö te vertrekken. Deze werd kwaad en beschuldigde Fischer van zelfzuchtigheid. Dit mondde uit in een fikse ruzie met gescheld over en weer, waarna Benkö, alvorens hij de kamer verliet, eerst Fischer nog een klap in het gezicht gaf. Fischer was woedend en stuurde de volgende dag de volgende brief naar het organisatiecomité:

To the tournament committee of the 1962 Curacao Candidates Tournament:

This is an official protest of the behavior of Pal Benkö. On the night of May 9, a little before midnight, Benkö entered my room without my permission; he had followed Bisguier in. I immediately asked him to leave and he refused. I repeatedly asked to leave and he refused each time. He became angry when I refused to allow my second, Arthur Bisguier, to help him analyze his adjournment with Petrosian. He insulted me and when I answered him he struck me while I was seated in a chair. I did not strike him back. Then he finally left the room.

I suggest that Benkö be fined and/or expelled from the tournament.

The above episode was witnessed by Arthur Bisguier.

*Respectfully,
Robert Fischer*

Het organisatiecomité liet Benkö echter in het toernooi. Wellicht was Fischer op het moment dat hij zijn handtekening op de Eerste Dag enveloppe zette nog steeds boos op Benkö en zette hij zijn handtekening daarom dwars door die van Benkö heen. Later zouden Fischer en Benkö overigens goede vrienden worden.

Voor wat betreft de Eerste Dag enveloppe: de postzegelhandelaar had hem net die ochtend in de etalage gelegd. Van de overige niet zo waardevolle Antilliaanse Eerste Dag enveloppen

had hij een setje van 100 stuks gemaakt. Die mocht ik voor 25 euro kopen als ik wou. Samen concludeerden we daarop dat je niet echt rijk werd van postzegels van de Nederlandse Antillen. Ik kocht beide zaken. De schaakenvelpe en de set van 100. Die laatste set kocht ik niet om een verzameling te beginnen, maar om eventueel te kunnen achterhalen van wie de schaakenvelpe oorspronkelijk was geweest. De schaakenvelpe kwam immers uit die set en op een aantal van die enveloppen stonden namen en adressen. Wie weet stond daar ook de oorspronkelijke eigenaar van de schaakenvelpe tussen. Even later verliet ik, 39 euro armer maar 101 Eerste Dag enveloppen van de Nederlandse Antillen rijker, de postzegelhandel. Thuis gekomen nam ik de stapel van honderd door. Op veruit het grootste gedeelte stond geen adres. Wel stond er in de hoek vaak met potlood een 'S. geschreven,' Op een aantal stond wel een adres. Het betrof een paar verschillende namen en adressen in Nederland, een enkele in Amerika en een aantal op de Nederlandse Antillen zelf. De meest voorkomende naam op de enveloppen was die van een zekere mr. J.A.G. Sxxxxxxx. Deze S. was een meester in de rechten die begin jaren zestig bij het Kadaster van de Nederlandse Antillen werkte. Eerst op Curaçao en later op St. Maarten. Althans daar liet hij (of wellicht is het een 'zij', dat kan ook) de enveloppen heen sturen. Het hoeft natuurlijk helemaal niet zo te zijn, maar wellicht is mr. S. de oorspronkelijke eigenaar van de enveloppe geweest, die de acht grootmeesters de enveloppe heeft laten tekenen en die zich ongetwijfeld heeft geërgerd aan Fischer. omdat die zijn handtekening niet onderaan wilde zetten. Wie meer van de geschiedenis van de enveloppe afweet wordt verzocht zich via de redactie van Matten bij schrijver dezes te melden. De eerste enveloppe in dit artikel was overigens niet van B. (die persoon is geheel door mij verzonnen) maar is een afbeelding van een exemplaar dat enige jaren geleden via een veilingsite werd aangeboden.